

11.11.11

VECHT MEE TEGEN ONRECHT

11.DOSSIER
**HET GEZICHT VAN
KLIMAATVERANDERING**
OP DE VLUCHT ZONDER BESCHERMING

INHOUD

INLEIDING	4
1. NU AL EEN REALITEIT	6
1.1 1,5°, EEN CRUCIALE GRENS	7
1.2 OMGAAN MET DE GEVOLGEN	7
1.3 GEDWONGEN VERPLAATSING	12
1.4 DICHT BIJ HUIS	13
2. GEEN BESCHERMING	18
2.1 BLINDE VLEK	19
2.2 BESCHERMING IN DE PRAKTIJK	19
3. MIGRATIE ALS ADAPTATIE	24
4. EERSTE INTERNATIONALE STAPPEN IN 2018	28
4.1 UNFCCC TASK FORCE	29
4.2 GLOBAL COMPACTS	31
5. BELEIDSAANBEVELINGEN	32
EINDNOTEN	38

COLOFON

Redactie:

Lien Vandamme en Flor Didden

Vertaling (Eng-Nl):

Lieve Demeyer

Vormgeving:

Bart Missotten

Foto cover, p 2-3, 18, 21:

Jérôme Cid - Balkans Cat.

Met dank aan:

Samuel Lietaer (ULB)

Nina Birkeland (Norwegian

Refugee Council)

Inleiding

De klimaatverandering verdrijft mensen van huis. Door extreme weersomstandigheden, droogte, overstromingen en de stijgende zeespiegel worden plaatsen tijdelijk of voorgoed onbewoonbaar. Voor arme mensen in lage-inkomenslanden is het risico op onttheemding door rampen of milieudegradatie als gevolg van de klimaatverandering, maar ook door niet-duurzaam grondgebruik, gebrekkig waterbeheer of overbevolking het grootst.¹ Vandaag al moeten er meer mensen vluchten als gevolg van natuurrampen dan als gevolg van conflict en geweld. Die bevolkingsgroepen worden steeds kwetsbaarder bij gebrek aan bescherming. Klimaatontheemding vormt een bedreiging voor duurzame ontwikkeling en versterkt de wereldwijde ongelijkheid. In 2018 kwamen twee internationale processen samen. Zowel in het *Global Compact for Migration* als op de klimaattop in Katowice (COP24) werden eerste stappen gezet naar oplossingen voor klimaatontheemden. 11.11.11 bekijkt in dit dossier hoe het nu verder moet.

Om het probleem van klimaatontheemding aan te pakken, moeten we ons in de eerste plaats toespitsen op de hoofdoorzaak, namelijk de klimaatverandering. België en de EU moeten snel handelen en meer ambitie tonen in de strijd tegen de klimaatverandering en vooral meer doen om de uitstoot van broeikasgassen te beperken. Voor de miljoenen mensen die worden geconfronteerd met de gevolgen van de klimaatverandering, is het van cruciaal belang om de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 1,5°C. Het nieuwe rapport van het VN-Klimaatpanel toonde aan dat een opwarming van 2°C gevolgen zou hebben voor honderden miljoenen mensen extra.

Maar zelfs dat zal niet volstaan. Het is een wereldwijde verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat iedereen die risico loopt de middelen heeft om de gevolgen zo goed als mogelijk het hoofd te bieden. Dat betekent dat er middelen voor aanpassing aan de klimaatverandering beschikbaar moeten zijn. En ten slotte, wanneer adaptatie niet mogelijk is en mensen noodgedwongen moeten verhuizen, zijn bescherming en begeleiding van vitaal belang. Internationale samenwerking en nationale initiatieven zijn nodig om bescherming te bieden aan zij die hun huis moeten verlaten omwille van oorlog, armoede en ook klimaatverandering.

De verkiezingen van mei 2019 zijn de eerste sinds de ondertekeningen van het Akkoord van Parijs en de *Global Compact on Migration*. De nieuwe regeerakkoorden moeten een kantelpunt zijn in de aanpak van deze globale uitdagingen.

© BELGAIMMAGE/SHAHNEWAZ KHAN

1.5°C
IS EEN CRUCIALE
DREMPEL VOOR
MILJOENEN
MENSEN”

1

**Nu al een
realiteit**

1 5°, EEN CRUCIALE GRENS

In het Akkoord van Parijs (2015) hebben alle landen afgesproken om “de stijging van de gemiddelde temperatuur op aarde ruim onder 2°C boven het pre-industriële niveau te houden en ernaar te streven om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5°C”. Dat aangegeven doel van 1,5°C is zowel symbolisch als in de praktijk van groot belang. Het was het resultaat van massale druk vanuit de civiele samenleving en kwetsbare landen. Na het baanbrekende rapport van het VN-Klimaatpanel dat in oktober 2018 verscheen, kan 2°C niet langer beschouwd worden als een ‘veilige grens’. Het ver-

“DE HUIDIGE KLIMAAT-PLANNEN VOLSTAAN NIET OM DE DOELSTELLINGEN VAN PARIJS TE HALEN.”

schil tussen de twee vermelde doelstellingen betekent bijvoorbeeld dat de zeespiegel 10 cm extra zal stijgen tegen het einde van de eeuw, met gevolgen voor meer dan 10 miljoen mensen. Ook verliezen we bij 2°C opwarming de koraalriffen volledig, terwijl we bij 1,5°C minstens een deel kunnen redden. Het aantal mensen dat kampt met waterschaarste als gevolg van klimaatverandering is dubbel zo hoog bij 2°C dan bij 1,5°C opwarming. De gevolgen op het vlak van gezondheid,

inkomens, voedselzekerheid en toegang tot water en menselijke veiligheid zijn allemaal veel groter bij 2°C opwarming.

De huidige afspraken volstaan niet om de doelstellingen van Parijs te halen: het VN-Klimaatverdrag (UNFCCC) kwam tot de conclusie dat de huidige Nationally Determined Contributions (NDC), plannen die landen moesten indienen om het Akkoord van Parijs te implementeren, ons zullen leiden naar een stijging van meer dan 3°C.² Ook Europa moet meer doen. De Europese klimaatdoelstellingen voor 2030, inclusief de doelstelling om de uitstoot met 40% te verminderen, zijn niet in overeenstemming met het Akkoord van Parijs. Die doelstellingen dateren zelfs van vóór de klimaattop in Parijs, waar de globale ambitie werd bijgesteld. Verschillende landen ijveren voor een verhoging van die doelstellingen maar België doet niet mee.

1.2 OMGAAN MET DE GEVOLGEN

Hoe ambitieus het toekomstige klimaatbeleid ook zal zijn, we kennen nu al een opwarming van meer dan 1°C en die zal in de toekomst onvermijdelijk toenemen. Die opwarming vormt een bedreiging voor duurzame ontwikkeling en leidt nu al tot een toename van ongelijkheid en honger in de wereld.

De opwarming van de aarde laat zich op twee manieren voelen: via plotse rampen en via langzame effecten op de leefomgeving. De eerste soort gevolgen is duidelijk zichtbaar en het aantal slachtoffers dat erdoor getroffen wordt, valt vrij goed in te schatten. Pas nog verwoestte cycloon Idai de hele kuststad Beira in Mozambique. Als gevolg daarvan zijn meer dan 225.000 mensen ontheemd en 3 miljoen mensen in Mozambique, Malawi en Zimbabwe in nood, waarvan 1,6 miljoen kinderen.³ De gevolgen stopten niet na de verwoestende doortocht. Heel wat getroffen gebieden waren weken later nog moeilijk bereikbaar voor de reddingswerkers. Het duurde dan ook niet lang voor ziektes als cholera de kop opstaken.

Bij de tweede soort van impact gaat het om effecten die trager verlopen zoals woestijnvorming, de stijging van de zeespiegel, de verzilting van de bodem en verminderde regenval. Deze veranderingen in de leefomgeving kunnen leiden tot voedselonzeekerheid, waterschaarste, een terugval in visvangst of verminderde landbouwopbrengsten. Bovendien kunnen trage effecten ook omslaan in plotse impacts en zo de kans op ontheemding verhogen. Denk aan de stijging van de zeespiegel die leidt tot overstromingen of verwoestijning, wat dan weer leidt tot natuurbranden. Wanneer gemeenschappen niet langer in staat zijn met deze veranderingen om te gaan, zal migratie een overlevingsstrategie zijn.

“AANPASSING IS VAN CRUCIAAL BELANG OM GEDWONGEN MIGRATIE TE VOORKOMEN.”

Sommige gevolgen vallen min of meer te voorspellen en er zijn manieren om ermee om te gaan. Voor streken die met verminderde regenval te maken krijgen, kunnen irrigatiesystemen of andere veranderingen in de landbouwmethodes een oplossing bieden. Op plaatsen met een hoog risico op natuurrampen, moeten infrastructuur en systemen voor vroegtijdige waarschuwing worden voorzien om de mensen te beschermen. In het geval van Idai zijn de voorspellingen van de lokale weerdiensten onvoldoende gebleken. Bovendien waren mensen en infrastructuur onvoldoende voorbereid op een ramp van deze omvang, was er een gebrek aan degelijke opvangplaatsen en ontbrak het aan duidelijke evacuatieplannen.⁴ Klimaatadaptatie is en blijft van cruciaal belang om gedwongen migratie te voorkomen, zowel voor trage als voor plotse impacts. Arme landen moeten ondersteuning krijgen om hun adaptatieplannen te verbeteren en uit te voeren.

België en de EU hebben niet alleen de verantwoordelijkheid om hun uitstoot snel te verminderen en de klimaatopwarming te beperken. Het is ook hun plicht om ervoor te zorgen dat andere landen en regio's zich kunnen aanpassen

aan de gevolgen die ze nu al ervaren. Dat kan in vele vormen gebeuren, maar de belangrijkste is de internationale klimaatfinanciering of de steun van rijke, historisch vervuilende landen aan kwetsbare ontwikkelingslanden. De internationale doelstelling – afgesproken in Kopenhagen (2009) en bevestigd in het Akkoord van Parijs (2015) – bestaat erin om tegen 2020 100 miljard dollar per jaar vrij te maken voor internationale klimaatfinanciering. Uit het Climate Finance Shadow Report 2018 van Oxfam blijkt dat de totale openbare klimaatfinanciering wel gestegen is, maar dat de gerapporteerde cijfers nog altijd hoger zijn dan de werkelijke steun aan de ontwikkelingslanden. Bovendien zijn de bedragen voor klimaatadaptatie en voor de armste landen te laag. Volgens schattingen ligt de netto klimaatsteun tussen 16 en 21 miljard dollar per jaar en wordt elk jaar slechts 9,5 miljard dollar van de publieke klimaatfinanciering uitgegeven aan adaptatie.⁵ Kortom: de huidige internationale klimaatfinanciering is totaal onvoldoende om te voorzien in de noden van de ontwikkelingslanden.

België heeft zich ertoe verbonden om tot 2020 elk jaar 50 miljoen euro te voorzien voor internationale klimaatfinanciering. Dat komt niet overeen met de belofte om de financiering te doen stijgen. Wat

in 2017 en 2018 uiteindelijk gegeven werd, was met om en bij de 100 miljoen wel hoger dan die belofte. Dat is een goede zaak, maar het blijft onvoldoende om een eerlijke bijdrage te zijn aan de internationale doelstelling van 100 miljard per jaar, die volgend jaar behaald moet worden. Het is bovendien belangrijk dat ontwikkelingslanden voorspelbare financiering krijgen, om de gelijke plannen te kunnen opmaken. Het is daarom belangrijk dat België en andere donorlanden ruim op voorhand duidelijk maken hoeveel financiering beschikbaar zal zijn en waarvoor.

**“DE HUIDIGE BEDRAGEN
ZIJN TOTAAL ONVOLDOENDE
VOOR DE KLIMAATUITDAGINGEN
VAN ONTWIKKELINGSLANDEN.”**

Djibi Guissé en Oumar Diallo

Garly, Senegal

Garly is een dorp met ongeveer 1.300 inwoners langs de Senegal-rivier in de streek van Matam in het noordoosten van Senegal. Deze streek heeft zwaar te lijden onder milieuproblemen. Oumar Diallo en Djibi Guissé zijn twee boeren die hierdoor getroffen worden. Djibi (55) is onder meer rijstboer en vertegenwoordiger van de plaatselijke boerenvereniging. Hij getuigde over de problemen waarmee ze geconfronteerd worden.

“Sinds de jaren ‘70 zijn de inkomsten uit de landbouw gedaald door lange periodes van droogte. Vroeger hadden we hier in Garly meer constante regenperiodes en was de landbouw rendabel.”

De laatste jaren is de situatie nog verslechterd voor de boeren in Garly. Naast het probleem van de droogte zijn er nu ook pieken met extreme regenval. Door het wanbeheer van stroomopwaarts gelegen stuwdammen is ook een ander probleem ontstaan.

“Twee jaar geleden werden we getroffen door een overstroming. Onze velden stonden onder water, onze gewassen werden vernietigd en de meeste boeren konden niet oogsten. Veel mensen konden hun schulden bij de bank niet afbetalen. Soms denk ik dat onze situatie hopeloos is, vooral voor de boeren die niet dicht bij de rivier wonen. Maar toch denk ik dat het met de juiste investeringen, werktuigen en irrigatie met

goede dijken mogelijk zal blijven om rijst op deze grond te kweken. De bodem is moe, maar we kunnen hem herstellen.”

“De meeste mensen in ons dorp hebben geen andere inkomensstrategie dan het land te bewerken en vee te kweken, maar het is moeilijk om de dieren te voederen,” zegt zijn collega Oumar Diallo. “Mensen die het niet meer aankonden, zijn naar de stad getrokken om werk te zoeken. Soms naar steden in de buurt, maar de meesten trokken naar Dakar.”

De meeste dorpen in de regio hadden en hebben nog altijd veel baat bij de migratie van de eerste generatie die aan het eind van de jaren ‘60 en in de jaren ‘70 in Europa als gastarbeider ging werken, vooral in Frankrijk. Maar de gemeenschappen die afhankelijk zijn van het geld dat de gastarbeiders naar het thuisland sturen, vrezen een geleidelijke inkomstendaling, omdat minder mensen uit de huidige generaties naar het buitenland kunnen vertrekken als gevolg van het strengere migratiebeleid. Jongeren die naar de steden in de buurt zijn getrokken, kunnen wel het inkomen van hun gezin diversifiëren, maar velen menen dat ze vanuit Europa meer zouden kunnen doorsturen, zowel materieel (geld, materiaal) als immaterieel (zoals kennis en knowhow).

“Vanuit Garly zijn slechts 8 mensen naar het buitenland vertrokken, omdat de

© SAMUEL LIETAER

DJIBI GUISSÉ (MIDDELEN) TOONT ZIJN
AANGETASTE GROND.

meesten niet de middelen of het netwerk hebben om te migreren,” zegt Diallo. “De mensen in Garly worstelen om te overleven zonder hulp uit het buitenland en dat is lastig. Sommigen hebben geprobeerd om illegaal te migreren via smokkelaars, maar zoals we in de media zien, loopt dat soms dramatisch af.”

In vergelijking met andere regio's in Senegal heeft de streek van Matam betere economische vooruitzichten en historisch gezien een vrij sterke cultuur van migratie naar Europa, via legale en veilige routes. Dat verklaart waarom veel minder jongeren geneigd zijn om in een 'pirogue' (botje) te stappen of andere illegale smokkelroutes te volgen om Europa te bereiken.

*Getuigenis opgetekend in Garly, Senegal,
door Samuel Lietaer, MIGRADAPT (ULB)
op 23 januari 2018.*

**“SOMS DENK IK
DAT ONZE SITUATIE
HOPELOOS IS,
MAAR MET DE JUISTE
INVESTERINGEN
KUNNEN WE ONZE
BODEM HERSTELLEN”**

DJIBI GUISSÉ

1.3 GEDWONGEN VERPLAATSING

Er zijn grenzen aan de mogelijkheden tot aanpassing en sommige regio's zullen in de toekomst onbewoonbaar worden. Wanneer de gevolgen te zwaar zijn en de adaptatie te moeilijk of gewoon niet mogelijk is, raken mensen ontheemd.

Klimaatverandering en milieudegradatie hebben op verschillende manieren invloed op de mobiliteit van mensen. Er kan een rechtstreeks verband bestaan tussen een natuurramp en het feit dat een persoon of een familie van huis weggaat. Zo kunnen overstromingen of orkanen huizen en zelfs hele dorpen verwoesten. In dat geval is het vaak mogelijk om na de wederopbouw terug te keren, ook al is dat in de meeste gevallen een proces van lange adem. Maar in veel gevallen heeft de ontheemding een veel complexere achtergrond. Veranderingen in de omgeving en de samenleving kunnen worden beïnvloed door allerlei onderling samenhangende factoren. De klimaatverandering kan een van die factoren zijn, met een negatieve invloed op andere, die leiden tot een beslissing om te migreren.

Eén voorbeeld is het complexe verband tussen klimaatverandering en conflicten, die altijd worden veroorzaakt door een combinatie van factoren. De gevolgen van de klimaatverandering verhogen

het bestaande risico van conflicten om schaarse hulpbronnen. En klimaatontheemding kan op zijn beurt bestaande spanningen verergeren en tot conflicten leiden. Anderzijds kan klimaatverandering mensen ook minder mobiel maken: zij die het meest kwetsbaar zijn en de minste middelen hebben, zullen niet kunnen vertrekken. Ook dat is uiteraard een probleem voor de mensen die achterblijven in een getroffen regio. Ten slotte kunnen mensen ook beslissen om weg te trekken vooraleer zich ergere gevolgen voordoen, bij wijze van adaptatiestrategie (zie hoofdstuk 3). Al die verschillende redenen en oorzaken tonen aan dat er niet één kant-en-klare oplossing is. Er is nood aan een brede aanpak.

24,5 MILJOEN MENSEN RAKEN JAARLIJKS ONTHEEMD DOOR EEN RAMP

Uit recent onderzoek blijkt dat meer mensen noodgedwongen van huis vluchten door natuurrampen dan door geweld en conflicten.⁶ Sinds 2008 geraken elk jaar gemiddeld 24,5 miljoen mensen ontheemd door een natuurramp.⁷ Dat is een verdubbeling in vergelijking met 40 jaar geleden. Door de klimaatverandering nemen de frequentie en de ernst van rampen als gevolg van extreem weer toe. Tussen vandaag en 2050 kunnen in totaal ongeveer 250 miljoen mensen permanent ontheemd raken

door overstromingen, droogte, hongersnood en orkanen. Het risico van ontheemding als gevolg van extreme weersomstandigheden kan aangroeien tot 40 miljoen mensen per jaar.⁸

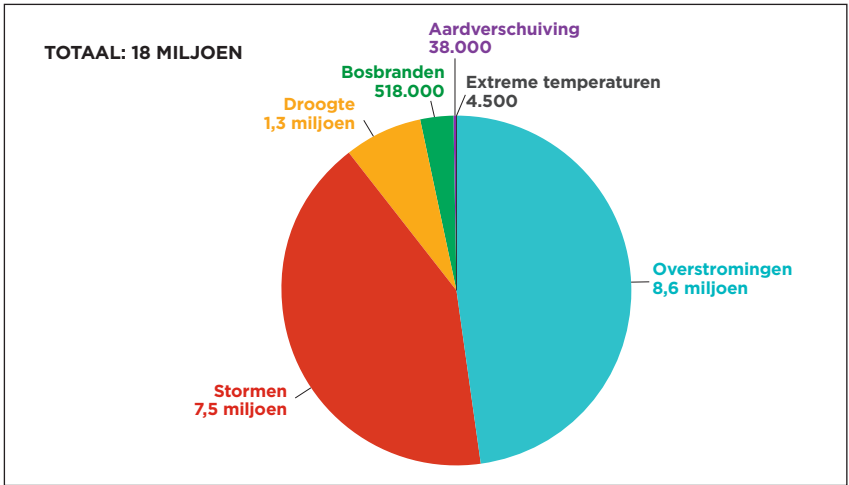
1.4 DICHT BIJ HUIS

Mensen die vluchten voor de gevolgen van klimaatverandering, blijven vaak dicht bij huis. Daar zijn vele redenen voor, maar de belangrijkste is een gebrek aan middelen, aangezien vooral de armste mensen door dergelijke rampen worden getroffen. Daardoor leidt de klimaatverandering meestal tot interne in plaats van grensoverschrijdende migratie. In 2017 werden 18,8 miljoen nieuwe gevallen van interne ontheemding als gevolg van natuurrampen gemeld.⁹ De meeste daarvan hielden verband met het weer (18 miljoen), met vooral stormen en overstromingen. De best bekende voorbeelden zijn de orkanen Maria, Harvey en Irma, maar in Zuid-oost-Azië en de Pacific waren er gelijkaardige stormen.

FIGUUR 1: LANDEN DIE IN 2017 HET ZWAARST GETROFFEN WERDEN DOOR INTERNE ONTHEEMDING ALS GEVOLG VAN NATUURRAMPEN (IDMC, 2018)

Nr.	LAND	AANTAL ONTHEEMDEN
1	China	4,5 miljoen
2	Filipijnen	2,5 miljoen
3	Cuba	1,7 miljoen
4	VS	1,7 miljoen
5	India	1,3 miljoen
6	Bangladesh	946.000
7	Somalië	899.000
8	Vietnam	633.000
9	Ethiopië	434.000
10	Nepal	384.000

FIGUUR 2: INTERNE ONTHEEMDING ALS GEVOLG VAN RAMPEN DIE VERBAND HOUDEN MET HET WEER IN 2017 (IDMC, 2018)

Een recente publicatie van de Wereldbank voorspelt dat er in 2050 alleen al in Sub-Sahara-Afrika (86m), Zuid-Azië (40m) en Latijns-Amerika (17m) door trage milieueffecten meer dan 143 miljoen interne ontheemden zullen zijn. De armste mensen in deze regio's zouden vooral ontheemd raken door een dalende opbrengst van de gewassen, de stijging van de zeespiegel en waterschaarste.¹⁰ Milieudegradatie is er al decennialang een nijpend probleem, dat nu nog wordt verergerd door de klimaatverandering. Het is belangrijk dat elke oplossing voor klimaatonthemding ook rekening houdt met deze trage, minder zichtbare effecten.

“ER IS NOOD AAN EEN BREED PAKKET MAATREGELEN OM HET PROBLEEM AAN TE PAKKEN”

Aangezien ontwikkelingslanden het meest kwetsbaar zijn voor de impacts van klimaatverandering, tellen zij het grootste aantal mensen dat ontheemd raakt door natuurrampen. Omdat het vooral gaat om interne of regionale migratie, zet dit extra druk op landen en regio's die al worstelen met de gevolgen van de klimaatverandering en andere uitdagingen. Bovendien worden de risico's voor de ontheemde mensen nog groter door een gebrek aan middelen en capaciteit om de nodige begeleiding te bieden. Een treffend voorbeeld van hoe gedwongen migratie binnen of tussen ontwikkelingslanden een schadelijke impact kan

hebben op het leven van mensen en op duurzame ontwikkeling, is de situatie van de Rohingya-vluchtelingen in Bangladesh. Zij zijn ontheemd omwille van politieke redenen en niet omwille van de klimaatverandering. Maar veel Rohingya wonen nu in precare omstandigheden in Bangladesh, een arm land dat kwetsbaar is voor de klimaatverandering. De Rohingya-vluchtelingen vonden onderdak in enkele gebieden in Bangladesh die zwaar lijden onder de klimaatverandering. Daardoor worden nu volgens UNICEF meer dan 500.000 kinderen bedreigd door ziektes, overstromingen, grondverschuivingen en nieuwe ontheemding.¹¹ Dit veroorzaakt extra risico's voor mensen die al kwetsbaar waren en zet extra druk op een land dat al voor heel wat uitdagingen stond. Arme landen worden gedwongen om hun schaarse middelen te gebruiken om bescherming en onderdak te bieden aan de mensen die ontheemd zijn. Op die manier kunnen migratie en ontheemding, als ze niet op de juiste manier worden aangepakt, een bedreiging vormen voor duurzame ontwikkeling. Dit toont dat het niet alleen nodig is om een wereldwijde oplossing te zoeken, maar ook om financiële en andere steun te bieden aan nationale en regionale antwoorden.

Het grote aantal mensen dat wordt bedreigd door zowel plotse als trage gevolgen van de klimaatverandering, wijst op de nood aan een breed pakket maatregelen om het probleem aan te pakken.

Een Filipijnse familie die ontheemd raakt doordat haar woning wordt verwoest door een orkaan, heeft (tijdelijke) bescherming nodig en opties op lange termijn om terug te keren. Een Somalische boerenfamilie die het risico loopt op een mislukte oogst als gevolg van de verarming van de bodem, moet in de eerste plaats steun krijgen om de vruchtbaarheid van de grond te verhogen, landbouwmethodes te verbeteren of andere aanpassingsmaatregelen te nemen. En wanneer dat niet mogelijk is, moeten zij degelijke opties hebben voor geplande tijdelijke of permanente migratie. Gemeenschappen op plaatsen die in de toekomst onbewoonbaar kunnen worden, zullen wellicht de mogelijkheden voor permanente verhuizing moeten bekijken. Verschillende oorzaken en verschillende regio's vragen om verschillende oplossingen. Het is noodzakelijk om nu al opties voor de toekomst te bekijken, om te vermijden dat er zich plotse, grootschalige en ongeplande verhuizingen voordoen. In alle gevallen is het duidelijk dat dit geen nationale verantwoordelijkheid is. De klimaatverandering is bij uitstek een globaal probleem. Zowel de oorzaken als de gevolgen en oplossingen stoppen niet aan de grens. Landen met een grote historische voetafdruk hebben een rol te spelen in het garanderen van veiligheid voor mensen in landen die nu al getroffen worden door de klimaatverandering.

"Ontwikkelingslanden
zijn extra kwetsbaar"

2

Geen
bescherming

2.1 BLINDE VLEK

De Conventie van Genève (1951) voorziet het recht op bescherming voor mensen die door hun regering worden vervolgd. Rampen door extreme weersomstandigheden of klimaatverandering zijn daarin niet opgenomen. Daarom is de status van 'klimaatvluchteling' juridisch gezien onbestaande. Bovendien heeft de Conventie enkel betrekking op mensen die zich over landsgrenzen verplaatsen. Intern ontheemde personen worden niet beschermd door de Conventie. Ook de 'subsidiäre beschermingsstatus'

DE STATUS 'KLIMAATVLUCHTELING' BESTAAT JURIDISCH GEZIEN NIET

voor mensen die 'het risico lopen om ernstige schade te lijden bij terugkeer naar het land van herkomst' (in de Europese wetgeving goedgekeurd in EU Richtlijn 2004/83/EC), geldt niet voor ontheemding omwille van het klimaat. Dat betekent dat er geen juridische status is voor de miljoenen mensen die momenteel ontheemd zijn als gevolg van klimaatverandering, en dat landen niet verplicht zijn om deze mensen op te vangen. Dit is een belangrijk hiaat in het internationaal recht en een situatie die op lange termijn onhoudbaar is. Het voorbeeld van de kleine eilandstaten in de Stille Oceaan, zoals Kiribati en Tuvalu, illustreert dit heel goed:

ze zullen waarschijnlijk onbewoonbaar worden of zelfs verdwijnen door de stijgende zeespiegel en erosie. Er moet een oplossing komen voor de bewoners van die eilanden, die tot voor kort geen asiel kregen in Nieuw-Zeeland en Australië, de twee dichtstbij gelegen veilige landen. In Nieuw-Zeeland zijn er nu plannen om daar iets aan te doen. (zie CASE p.22).

2.2 BESCHERMING IN DE PRAKTIJK

Wanneer mensen er niet in slagen om zich aan te passen aan de milieuschade, moeten ze hun omgeving ongepland en ongeorganiseerd verlaten. Om te overleven, zijn ze gedwongen van huis weg te gaan. Zoals hierboven beschreven biedt de Vluchtelingenconventie deze mensen geen bescherming. Er bestaan echter wel internationale, regionale en nationale instrumenten die enige vorm van bescherming kunnen bieden. De internationale mensenrechten kunnen hen beschermen tegen een gedwongen terugkeer naar hun verwoeste regio van herkomst.

Het principe van non-refoulement dat verankerd zit in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en in het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR), kan in dat geval dienen als een verbod op het terugsturen van personen naar plaatsen waar zij het risico

lopen van bepaalde mensenrechtenschendingen. Of de wettelijke verplichting tot non-refoulement in dergelijke gevallen al dan niet op staten van toepassing is, hangt voor een groot deel af van de interpretatie door internationale en regionale rechtbanken. Tot nu toe zijn er geen zaken waarin het Europees Hof voor de Rechten van de Mens expliciet ontheemding omwille van milieuredenen heeft behandeld. Er vallen evenwel lessen te trekken uit de progressieve interpretatie door het Hof van het concept van 'onmenselijke en vernederende behandeling' uit Artikel 3 EVRM. Volgens diverse experts komt het terugsturen van mensen die omwille van het milieu zijn ontheemd naar een regio waar zij niet langer kunnen overleven, neer op een onmenselijke of vernederende behandeling. Verschillende nationale regeringen baseerden zich op dat principe in situaties waarbij mensen niet teruggestuurd werden naar regio's die door natuurrampen getroffen waren.

Na de aardbeving in Haïti riepen verscheidene instanties van de Verenigde Naties, waaronder UNHCR en OCHR, de VN-lidstaten op om de gedwongen terugkeer naar Haïti op te schorten, verwijzend naar het principe van non-refoulement. Volgens die organisaties zou de humanitaire crisis terugkeerders in een kwetsbare en levensbedreigende situatie dwingen. De terugkeer zou ook een bijkomende belasting betekenen voor de preciaire toestand.¹² Dat was ook het geval toen Pakistan in 2010 werd getroffen door overstromingen. Verscheidene

Europese landen en de Verenigde Staten (VS) volgden de oproep van de VN-organisaties.

80% VAN ALLE ONTHEEMDEN LEEFT IN EIGEN LAND

Een interessant voorbeeld van nationale wetgeving vinden we in de Verenigde Staten. De Amerikaanse Immigratiewet van 1990 voorziet in het toekennen van een Tijdelijke Beschermingsstatus (TPS) in conflictsituaties, maar ook in geval van "een aardbeving, overstroming, droogte, epidemie, of andere milieuramp in de staat die heeft geleid tot een aanzienlijke maar tijdelijke verstoring van de levensomstandigheden in het getroffen gebied". Die bescherming wordt niet automatisch verleend, maar op discretionaire basis. De status werd al meermaals toegekend. Na de orkaan Mitch in 1998 werd de TPS toegekend aan ongeveer 150.000 mensen uit Honduras en Nicaragua. Ook na de aardbeving van 2010 in Haïti werd het TPS-stelsel toegepast voor meer dan 100.000 Haïtianen.

Ook enkele EU-lidstaten (zoals Zweden) hebben in hun asielwetgeving bepalingen opgenomen met betrekking tot mensen die niet in staat zijn om naar hun land van herkomst terug te keren als gevolg van een milieuramp.¹³

Hoewel zij ten minste 80% van alle ontheemde mensen¹⁴ vertegenwoordigen, worden interne ontheemden niet beschermd door een internationaal verdrag of algemeen kader van bindende regels, zoals de Conventie van Genève. Er bestaat wel een belangrijk niet-bindend instrument, de Guiding Principles on Internal Displacement die in 1998 door UNHCR zijn opgesteld. Die richtlijnen zijn vooral gericht op bescherming en begeleiding en minder op het voorkomen van interne ontheemding. Hoewel niet-bindend vormden deze richtlijnen wel een belangrijke basis voor allerlei initiatieven, waarvan enkele wel juridisch bindend zijn. Eén voorbeeld is de Kampala Convention, een verdrag van de Afrikaanse Unie dat zowel betrekking

heeft op het voorkomen van ontheemding door conflicten en rampen als op de bescherming van ontheemde personen in Afrika. Hoewel het verdrag al sinds 2009 bestaat, neemt het aantal nieuwe ontheemden in Sub Sahara-Afrika nog altijd toe (vooral als gevolg van conflicten). Volgens het meest recente Global Report on Internal Displacement zijn zowel de richtlijnen als andere initiatieven er niet in geslaagd om de interne ontheemding te voorkomen of het hoofd te bieden. Een betere aanpak voor het voorkomen van gedwongen ontheemding dringt zich op.¹⁵

Deze kwestie vraagt een internationale aanpak (zie hoofdstuk 4). Maar bovenstaand hoofdstuk toont aan dat we met bestaande beleidsinstrumenten al veel kunnen doen. We pleiten er dan ook voor dat België zo snel mogelijk inzet op bescherming voor klimaatontheemden.

**“INTERNE ONTHEEMDEN
WORDEN NIET BESCHERMD
DOOR INTERNATIONALE
AFSPRAKEN”**

Een visumcategorie voor klimaatvluchtelingen in Nieuw-Zeeland

In 2014 vroeg Ioana Teitiota – een staatsburger van Kiribati – voor zijn gezin asiel aan in Nieuw-Zeeland omdat de situatie daar omwille van de klimaatverandering onleefbaar werd. Het is geen toeval dat een van de eerste zaken van deze aard zich in Nieuw-Zeeland voordeed. In de Stille Oceaan liggen veel kleine eilandstaten die door de klimaatverandering worden bedreigd. De stijging van de zeespiegel is niet het enige probleem dat hun voortbestaan bedreigt. Een toename van hevige stormen leidt nu al tot verontreiniging van het drinkwater, verminderde vruchtbaarheid van de bodem en de verwoesting van huizen. Toch werd het asiel geweigerd en werden Teitiota en zijn gezin teruggestuurd.¹⁶

Deze zaak en andere die erop volgden, bleven niet onopgemerkt. In november 2017 kondigde de nieuwe regering van Nieuw-Zeeland aan dat ze een experimentele visumcategorie zou maken voor 'klimaatvluchtelingen'. Deze categorie, vergelijkbaar met het humanitair visum, zou beperkt zijn tot mensen van bepaalde eilandstaten in de Stille Oceaan. Op die manier wil de Nieuw-Zeelandse regering proactief optreden en de mogelijkheden voor waardige migratie bespreken.¹⁷ Dergelijke nationale initiatieven – die weliswaar nog niet zijn uitgevoerd – zijn belangrijk om het debat te voeden. Ze laten ook zien dat het mogelijk is om voor bepaalde gevallen innovatieve oplossingen te vinden. Een globaal kader is nodig om andere 'hotspot'-landen en -regio's aan te moedigen gelijkaardige gesprekken op te starten.

3

Migratie als adaptatie

Voor gemeenschappen die kwetsbaar zijn voor of getroffen worden door milieuveranderingen kan permanente of tijdelijke migratie een adaptatiestrategie zijn. Dit is vaak echter de minst wenselijke optie omdat mensen bijvoorbeeld de grond van hun voorouders of landbouwgrond kunnen verliezen. Als het proces goed wordt aangepakt, kan proactieve migratie een mogelijkheid zijn om een gedwongen en ongeplande verplaatsing te voorkomen. De migratie van enkele mensen kan ook de weerbaarheid van het netwerk dat in de streek van herkomst achterblijft, vergroten.¹⁸

“PROACTIEVE MIGRATIE KAN GEDWONGEN ONT- HEEMDING VOORKOMEN”

Hoewel de meeste mensen migreren binnen de grenzen van hun land, kan ook internationale migratie een adaptatiestrategie zijn. Door dit proces proactief te begeleiden, kan men voorkomen dat zij zich noodgedwongen verplaatsen naar overbevolkte en ecologisch kwetsbare plaatsen die slecht zijn uitgerust om hen waardige opvang te bieden. Internationale migratie biedt een alternatief voor migratie van het platteland naar de stad, waarbij kwetsbare migranten vaak terechtkomen in sloppenwijken met beperkte vooruitzichten op werk. Tijdelijke internationale migratie kan een alternatief zijn voor permanente binnenlandse migratie en kan de druk op kwetsbare

plaatsen verlichten. Zo kan de tijdelijke afwezigheid van boeren het herstel van kwetsbare gronden mogelijk maken. Overheden kunnen actie ondernemen om die adaptieve migratie binnen landen te vergemakkelijken en stedelijke gebieden voorbereiden op migranten door te investeren in huisvesting, sociale diensten en vervoerinfrastructuur.¹⁹ De overheid kan ook tijdelijke of permanente internationale migratie faciliteren (zie CASE p.26).

Migrantengroepen die in het buitenland werken, kunnen ook de kwetsbaarheid van hun gemeenschap van herkomst verminderen en ervoor zorgen dat die beter in staat is om milieuproblemen aan te pakken. Het geldt dat die migranten naar hun geboorteland sturen (financiële geldtransfers of ‘remittances’), speelt vaak een cruciale rol in het economisch welzijn van hun familie en gemeenschap. Re-

“MIGRATIE KAN DE KWETSBAARHEID VAN DE GEMEENSCHAP IN HET HERKOMSTLAND VERMINDEREN”

mittances kunnen worden beschouwd als een vorm van sociale bescherming bij gebrek aan goed functionerende overheidssystemen. Ze worden geïnvesteerd in onderwijs, gezondheidszorg, het welzijn van de familie en in enkele gevallen in de oprichting van bedrijven.

Bij natuurrampen zijn die overdrachten vaak de eerste vorm van hulp die de getroffen regio bereikt en de families alternatieve middelen van bestaan biedt.²⁰ In de context van milieudegradatie kunnen de overdrachten door migranten bijdragen aan innovaties in de landbouw²¹. Een case-studie leert ons dat in Samburu, Kenia, migratie van minstens één familielid ervoor zorgde dat de overige gezinsleden (vaak dure) innovatieve

adaptatiemaatregelen gebruiken.²² In die zin kan de migratie van een of meer gezinsleden de rest van de familie helpen om hen beter te wapenen tegen milieuproblemen, waardoor de noodzaak om te migreren voor andere familieleden afneemt.

CASE PROJECT VOOR TIJDELIJKE MIGRATIE IN SPANJE

Legale migratie kan een sterke adaptatiestrategie zijn voor mensen die getroffen zijn door klimaatverandering. Een innovatief voorbeeld is het Project voor Tijdelijke Circulaire Migratie dat in 2001 werd opgezet door de Spaanse Boerenvereniging 'Union de Pagesos' om arbeidstekorten in de Catalaanse fruitsector op te vangen. Het project was gericht op gemeenschappen die kwetsbaar zijn voor klimaatverandering in Colombia, Marokko en Roemenië. Elk jaar namen ongeveer 1.500 mensen eraan deel. Er werd bijzondere aandacht besteed aan de positieve ontwikkelingssimpact van migratie. Voor en na hun aankomst in Spanje werden de migranten intensief begeleid en geïnformeerd over hun rechten. Via specifieke opleidingen leerden de migranten nieuwe

vaardigheden die hen in staat stelden om na hun terugkeer hun inkomsten te diversifiëren om zo minder kwetsbaar te zijn voor de klimaatverandering en om de nood aan permanente migratie te verkleinen. De migranten kregen ook advies over hoe ze hun remittances op duurzame wijze konden investeren. Tijdens hun verblijf in Spanje konden hun velden in het land van herkomst zich herstellen. Het project kreeg de steun van de IOM en de Europese Commissie en geldt als 'best practice' bij het bevorderen van migratie als adaptatiestrategie.²³

CASE WAARDIGE MIGRATIE IN KIRIBATI

De Republiek Kiribati bestaat uit 32 atollen verspreid in de zuidelijke Stille Oceaan en dreigt onbewoonbaar te worden of zelfs volledig te verdwijnen als gevolg van de stijging van de zeespiegel en erosie. Zelfs wanneer de opwarming van de aarde ruim onder 2°C blijft, zullen de 114.000 inwoners van Kiribati op een bepaald moment noodgedwongen moeten verhuizen.

Daarom heeft de overheid van Kiribati proactief een strategie uitgewerkt om de migratie te ondersteunen: het 'Migration with Dignity'-beleid. Bedoeling is om met een langzame en systematische transitie de plotse verplaatsing van tienduizenden inwoners als reactie op een rampzalige overstroming of droogte te voorkomen. Het eerste deel van het beleid bestaat erin

kansen te scheppen voor de mensen die willen migreren. Het is de bedoeling om in verscheidene ontvangende landen, zoals Australië en Nieuw-Zeeland, expatgemeenschappen te stichten, die op langere termijn andere migranten kunnen ondersteunen, en ook meer mogelijkheden te bieden om geld door te sturen. De tweede component van het beleid is het verbeteren van het niveau van de onderwijs- en beroepskwalificaties in Kiribati, zodat die beter aansluiten bij de vereisten in landen als Australië en Nieuw-Zeeland. Dat moet de inwoners van Kiribati aantrekkelijker voor de arbeidsmarkt maken en mogelijkheden bieden om naar het buitenland te migreren.²⁴

Hoewel 'Migration with Dignity' een goed voorbeeld is van noodzakelijke toekomstplanning, slaagt het beleid er niet in om beschermingsmechanismen voor iedereen te voorzien en hangt het slagen af van de goede wil van de buurlanden.²⁵

4

EERSTE INTERNATIONALE STAPPEN IN 2018

Het probleem van klimaatmigratie wordt al langer erkend door internationale organisaties als de IOM en UNHRC. Het duurde echter lang voor er acties ondernomen werden om tot oplossingen te komen. Recent werden enkele processen opgestart die eind 2018 leidden tot de eerst stappen in de richting van een globale aanpak. Bij de klimaatonderhandelingen van Parijs werd in het kader van het VN-Klimaatverdrag een taskforce opgericht die aanbevelingen moest for-

“EIND 2018 LIEPEN TWEDE INTERNATIONALE PROCESSEN ROND KLIMAATMIGRATIE AF.”

muleren. Verder bracht 2018 een ‘Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration’. Dit akkoord besteedt heel wat aandacht aan klimaatonthemding. Het is belangrijk dat de respons op internationaal, regionaal en nationaal vlak verder gaat dan bescherming (hoewel dit een cruciaal element is). Er zal een breed pakket aan maatregelen nodig zijn om een oplossing te vinden voor alle mensen die het risico van klimaatonthemding lopen. Beide initiatieven hebben stappen gezet in die richting. Het is nu belangrijk dat de internationale aandacht hoog blijft. België kan daar een rol in spelen door bijvoorbeeld het onderwerp aan te kaarten in de VN-Veiligheidsraad.

4.1 UNFCCC TASKFORCE

Het probleem van klimaatonthemding werd in het kader van het VN-Klimaatverdrag voor het eerst erkend tijdens de COP16 in Cancun (2010). Het ‘Cancun Adaptation Framework’ nodigt alle partijen uit om “maatregelen te nemen om het inzicht, de coördinatie en de samenwerking met betrekking tot klimaatonthemding, migratie en geplande hervestiging, te bevorderen op nationaal, regionaal en internationaal niveau”. Zes jaar later, tijdens de klimaatop van Parijs (2015), werd een task force opgericht om aanbevelingen te formuleren over klimaatonthemding (Beslissing 1/CP.21, §49). Die UNFCCC Task Force on Displacement heeft als doelstelling aanbevelingen te formuleren voor het voorkomen, minimaliseren en aanpakken van onthemding gelinkt aan de negatieve gevolgen van klimaatverandering op sub-nationaal, nationaal, regionaal en internationaal niveau. Tijdens de klimaatop in Bonn werd beslist dat de task force zowel interne als internationale onthemding in rekening zou nemen. Ze bestaat uit experts van verschillende organisaties met uiteenlopende disciplines, en doet een beroep op de meest recente wetenschap.

De task force stelde zijn aanbevelingen voor op de klimaatop in Katowice eind 2018 (COP24). Hieronder lijsten we kort de belangrijkste aanbevelingen op.

1. Aanbevelingen voor de organen onder het VN Klimaatverdrag

De task force valt onder de Warsaw International Mechanism on Loss and Damage (WIM), in 2013 opgericht voor de aanpak van alles wat te maken heeft met onherstelbare schade en verlies als gevolg van klimaatimpacts. De aanbevelingen gericht aan de WIM en het VN-Klimaatverdrag gaan vooral over het mandaat van de task force. Zo stelt de task force een verlenging van het mandaat voor, om verdere begeleiding te geven bij het uitvoeren van de aanbevelingen. Ze vraagt ook een betere integratie van menselijke mobiliteit in het werk van de WIM en wijst op de nood aan meer bundeling van kennis. Daarnaast vraagt ze aan de WIM om steun (zowel financieel als op vlak van capaciteitsopbouw) aan ontwikkelingslanden te faciliteren. Op die manier kan de task force ontheemding en migratie opnemen in haar nationale adaptatieplannen en de aanbevelingen rechtstreeks gericht aan de partijen (zie verder) beter uitvoeren.

2. Aanbevelingen voor de partijen van het VN-Klimaatverdrag en het Akkoord van Parijs

De aanbevelingen aan de partijen van het verdrag zijn meer toegepast. Zo stelt de task force voor om (sub)nationale wetgeving op te stellen om effectiever om te gaan met ontheemding, meer in te

zetten op voorbereiding op rampen, interne ontheemden beter te begeleiden aan de hand van de bestaande VN-Richtlijnen, veilige migratie te vergemakkelijken en kansen op reguliere migratie te vergroten, bijvoorbeeld in de vorm van arbeidsmigratie.

3. Aanbevelingen voor VN-agentschappen, relevante organisaties en andere stakeholders. De task force erkent dat heel wat organisaties werken aan concrete oplossingen en vraagt om dat werk verder te zetten. Daarnaast beveelt ze aan om zo veel mogelijk af te stemmen, om dubbel werk te vermijden. Ze verwijst daarbij expliciet naar de Global Compact on Migration (zie verder) en vraagt betrokken te worden bij de implementatie daarvan. Ook stelt de task force voor om stappen te zetten voor een betere coherentie binnen het VN-systeem in de aanpak van menselijke mobiliteit in de context van klimaatverandering. De task force kijkt daarvoor naar de Secretaris-Generaal van de VN. Dit kan geïnterpreteerd worden als de opstart van een verder proces waarin alle betrokkenen op zoek gaan naar een overkoepelende, globale oplossing.

De aanbevelingen zijn meer in detail uitgewerkt en een waardevolle bron van informatie voor alle actoren die stappen willen zetten in de bescherming en begeleiding van klimaatontheemden. Het komt er nu op aan om deze toe te passen.

4.2 GLOBAL COMPACT FOR SAFE ORDERLY AND REGULAR MIGRATION

Op 19 september 2016 kwamen de staatshoofden van de 193 VN-lidstaten bijeen om de Verklaring van New York voor Vluchtelingen en Migranten goed te keuren. Hierin erkenden zij voor het eerst officieel de nood aan een uitgebreide aanpak van migratie en een versterkte samenwerking op wereldvlak. De Verklaring bracht een aantal onderhandelingen op gang die tegen eind 2018 moesten leiden tot de goedkeuring van twee Global Compacts: een over 'Vluchtelingen' en een over 'Veilige, Ordelijke en Reguliere Migratie'.

Hoewel de Global Compacts juridisch niet bindend zijn, worden ze een belangrijke mijlpaal in de internationale dialoog over migratie en een kader voor verdere actie. Klimaatonthemding krijgt een belangrijke plaats in de 'Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration'. De tekst verbindt zich ertoe de klimaatverandering als drijvende factor van migratie aan te pakken, maar ook om migratie- en beschermingsregelingen uit te werken voor mensen die nu al noodgedwongen hun huis moeten verlaten:

- Voor mensen die hun land moeten verlaten omwille van natuurrampen pleit de tekst voor nationale en regionale maatregelen die toegang en verblijf mogelijk maken zoals humanitaire visa, privé-sponsorships, studiemigratie en tijdelijke arbeidsmigratie.
- Ook voor mensen die omwille van trage impacts van klimaatverandering hun land moeten verlaten vraagt de Compact oplossingen zoals geplande relocatie en visum-opties wanneer adaptatie of terugkeer niet mogelijk is.²⁶

5

BELEIDS- AANBEVELINGEN

Volgens de Wereldbank kan het aantal intern ontheemde mensen als gevolg van klimaatverandering tegen 2050 met 80% verminderen als we nu in actie komen. Dat betekent: de uitstoot van broeikasgassen drastisch beperken en in de ontwikkelingsplannen rekening houden met klimaatbedreigingen en mogelijke reacties daarop.²⁷ Verder is het van essentieel belang om bescherming te verzekeren voor de mensen die ontheemd zijn of dreigen te raken. Zoals hierboven vermeld is er niet één kant-en-klare oplossing. Verschillende soorten oorzaken vragen een breed pakket aan maatregelen.

1. VOORKOM KLIMAATONTHEEMDING

Voorkomen is beter dan genezen. De aanpak van klimaatontheemding begint met het aanpakken van de hoofdoorzaak: klimaatverandering en de gevolgen ervan. Het is van cruciaal belang om de opwarming te beperken tot de meest strikte grens van 1,5°C. Het verschil tussen dat doel en 2°C staat gelijk met het verschil tussen matige en beheersbare migratie en een grimmige realiteit met sterke migratie.²⁸

- **Gooi het roer van het Belgisch klimaatbeleid drastisch om:**
 - Breng de nationale doelstellingen in lijn met de ambitie om de opwarming te beperken tot maximaal 1,5°C.
 - Werk aan coherentie in de samenwerking tussen de gewesten en de federale overheid.
 - Hanteer een beleid dat echt verschil maakt op lange termijn dat kiest voor een systeemshift en valse oplossingen als biobrandstoffen en internationale compensaties vermijdt.
- **Pleit voor een verhoging van de Europese klimaatdoelstellingen naar:**
 - minstens 55% minder uitstoot, 40% hernieuwbare energie en 45% energiebesparing in 2030,
 - een Europese langetermijnstrategie die mikt op koolstofneutraliteit ruim vóór 2050.

Bovendien moeten landen zich kunnen voorbereiden op de klimaatgevolgen om hun kwetsbaarheid te verlagen en daardoor het risico van ontheemding te beperken. Klimaatadaptatie is een cruciaal onderdeel van het voorkomen van klimaatontheemding. Financiële steun aan en samenwerking met ontwikkelingslanden zijn van essentieel belang.

- Verhoog de Belgische verbintenis voor internationale klimaatfinanciering aanzienlijk en garandeer dat dit niet ten koste gaat van het budget voor ontwikkelingshulp.
- Leg de focus van de publieke financiering op aanpassing en schenk bijzondere aandacht aan de armste en meest kwetsbare gemeenschappen en landen.
- Draag bij aan capaciteitsopbouw en ondersteuning voor het opstellen en uitvoeren van nationale adaptatieplannen in ontwikkelingslanden.

2. BESCHERM EN BEGELEID KLIMAATONTHEEMDEN MET BESTAANDE INSTRUMENTEN

Zelfs wanneer de opwarming beperkt blijft tot 1,5°C, zullen er mensen ontheemd raken door de gevolgen van de klimaatverandering. Dat is nu al zo. Op korte termijn is bescherming en begeleiding van die klimaatontheemden mogelijk door gebruik te maken van bestaande nationale en Europese instrumenten.

- **Hou rekening met humanitaire factoren bij hun beslissingen over gedwongen terugkeer:**
 - Pas het principe van non-refoulement toe bij zware rampen.
 - Voorzie bepalingen in de nationale wetgeving over mensen die door een milieuramp niet kunnen terugkeren naar hun land van herkomst (zie CASE p. 27).
- **Breid het toepassingsgebied van humanitaire visa en hun aantal uit zodat die ook gelden voor mensen die getroffen worden door milieurampen en de gevolgen van klimaatverandering.**
- **Onderzoek of de Europese kwalificaties inzake subsidiaire bescherming uitgebreid kunnen worden naar bescherming voor 'klimaatrampen'.**
- **Bied steun aan landen die te maken hebben met grote aantallen (interne) ontheemden, om ervoor te zorgen dat zij de Guiding Principles on Internal Displacement kunnen toepassen.**

3. VERSTERK MIGRATIE ALS ADAPTATIESTRATEGIE

Migratie kan worden beschouwd als een adaptatiestrategie, die kwetsbare gemeenschappen de kans biedt om hun bestaansmiddelen te diversifiëren. De voorbeelden in deze briefing tonen aan dat dit vele vormen kan aannemen, zoals permanente verhuizing of tijdelijke arbeidsmigratie. Om waardige migratie te garanderen gelden enkele belangrijke algemene principes. Zorgvuldige planning en participatie zijn van essentieel belang. Steun voor regionale strategieën en proefprojecten op korte termijn kunnen voor de meest kwetsbaren een verschil maken maar ook lessen voor de toekomst aanreiken.

Bevorder en ondersteun migratie als een adaptatiestrategie actief

- Breid de mogelijkheden voor legale migratie uit, onder andere door het verstrekken van humanitaire visa, toegang tot onderwijs en tijdelijke en permanente arbeidsvergunningen die circulaire migratie mogelijk maken.
 - Vergroot de ontwikkelingsvoordelen van migratie en beperk de kosten ervan voor alle betrokken tot een minimum. Verminder de praktische, financiële en sociale obstakels en verlaag de kosten om geld (remittances) over te maken.
 - Zorg voor een passende re-integratie en ondersteuning in geval van terugkeer
-
- **Ondersteun bestaande regionale strategieën en ontwikkel oplossingen voor getroffen regio's, door te starten met proefprojecten voor bepaalde bevolkingsgroepen en regio's.**
 - **Zorg ervoor dat alle landen de mogelijkheid tot migratie opnemen als een adaptatiestrategie in hun adaptatie- en ontwikkelingsplannen en zorg ervoor dat zij de middelen en de capaciteit hebben om die uit te voeren.**
 - **Bied steun aan gegevensverzameling en onderzoek om een beter inzicht te krijgen in de link tussen migratie en klimaat en de rol van migratie als adaptatiestrategie.**

4. ONTWIKKEL EEN WERELDWIJD KADER VOOR WAARDIGE KLIMAATMIGRATIE

De nationale en regionale voorbeelden uit deze briefing paper zijn een goed begin, maar hebben nood aan een wereldwijd kader. Het bovenvermelde beleid moet deel uitmaken van een gecoördineerde aanpak om te garanderen dat klimaatontheemden de juiste bescherming krijgen. De Global Compacts over migratie en vluchtelingen die eind vorig jaar werden goedgekeurd, moeten de basis leggen voor een verder internationaal proces. De UNFCCC task force over ontheemding en haar aanbevelingen moeten een plaats krijgen in dat proces. Dit moet de basis vormen voor een wereldwijd kader voor klimaatontheemding en -migratie, om de bestaande juridische hiaten in het internationaal recht aan te pakken. België mag niet bij de pakken blijven zitten. Met een zitje in de VN-Veiligheidsraad is ons land momenteel goed geplaatst om dit onderwerp op de agenda te blijven zetten. Des te meer omdat ons land klimaat als één van de prioritaire thema's voor haar mandaat ziet.

Eindnoten

1 Oxfam (2017). Uprooted by climate change. Responding to the growing risk of displacement. https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp-uprooted-climate-change-displacement-021117-en.pdf

2 UNFCCC (2016). Synthesis report on the aggregate effect of intended nationally determined contributions. <http://unfccc.int/resource/docs/2016/cop22/eng/02.pdf>

3 UNICEF (2019) IDAI Cyclone post-impact situation. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNICEF-IDAI-Situation-and-Response-March-29-2019-7am.pdf>

4 Mo (2019). Cycloon Idai: tijd voor een update van het rampenplan. <https://www.mo.be/nieuws/cycloon-idai-tijd-voor-een-update-van-het-rampenplan>

5 Oxfam (2018). Climate Finance Shadow Report 2018. Assessing progress towards the \$100 billion commitment. https://d1tn3vj7xz9fdh.cloudfront.net/s3fs-public/file_attachments/bp-climate-finance-shadow-report-030518-en.pdf

6 Oxfam (2017). Uprooted by climate change. Responding to the growing risk of displacement. https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp-uprooted-climate-change-displacement-021117-en.pdf

7 Internal Displacement Monitoring Center (2018). Global Report on Internal Displacement 2018. <http://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/2018-GRID.pdf>

8 Care Danmark (2016). Fleeing Climate Change : Impacts on Migration and Displacement. https://careclimatechange.org/wp-content/uploads/2016/11/FleeingClimateChange_report.pdf

9 Internal Displacement Monitoring Center (2018). Global Report on Internal Displacement 2018. <http://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/2018-GRID.pdf>

10 World Bank Group (2018). Groundswell: Preparing for Internal Climate Migration. https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29461/WBG_ClimateChange_Final.pdf?sequence=18&isAllowed=y

11 UNICEF (2018). Cyclone, monsoon seasons threaten half a million Rohingya children in overcrowded camps. <https://refugeesmigrants.un.org/ar/node/100045968>

12 OHCHR (2012). Report of the Independent Expert on the situation of human rights in Haiti, Michel Forst. http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session20/A-HRC-20-35-Add1_en.pdf

13 Nicole de Moor, International Migration and Environmental Change: Legal Frameworks for International Adaptive Migration (2014).

14 Care Danmark (2016). Fleeing Climate Change : Impacts on Migration and Displacement. https://careclimatechange.org/wp-content/uploads/2016/11/FleeingClimateChange_report.pdf

15 Internal Displacement Monitoring Center (2018). Global Report on Internal Displacement 2018. <http://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/2018-GRID.pdf>

16 The Guardian (2014). New Zealand refuses climate change refugees – mass action is now needed. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/may/12/new-zealand-refuses-climate-change-refugees-mass-action-is-now-needed>

17 <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/31/new-zealand-considers-creating-climate-change-refugee-visas>

18 Foresight (2011), Migration and Global Environmental Change. Future Challenges and Opportunities, Final Project Report. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/287717/11-1116-migration-and-global-environmental-change.pdf

- 19 World Bank Group (2018). Groundswell: Preparing for Internal Climate Migration. https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29461/WBG_ClimateChange_Final.pdf?sequence=18&isAllowed=y
- 20 11.11.11, HIVA, Remittances from Belgium as a lever for development, 05/2017. http://www.11.be/downloads/doc_download/1944-remittances-from-belgium-as-a-lever-for-development
- 21 J. Barnett and M. Webber, (2010). 'Accommodating Migration to Promote Adaptation to Climate Change'
- 22 Ng'ang'a, S. K. et al. Migration and Self-Protection Against Climate Change: A Case Study of Samburu County, Kenya, World Development (2016), <http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.04.002>
- 23 N. Magri, 'Temporary Circular Labor Migration between Colombia and Spain: A Model for Consolidation and Replication' 06/2012. <http://labos.ulg.ac.be/hugo/wp-content/uploads/sites/38/2017/11/The-State-of-Environmental-Migration-2011-25-34.pdf>
- 24 Kiribati Government, Relocation, <http://www.climate.gov.ki/category/action/relocation/>
- 25 Karen E McNamara (2015), Cross-border migration with dignity in Kiribati., <http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/climatechange-disasters/mcnamara.pdf>
- 26 Global Compact for Safe Orderly and Regular Migration (2018). https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/180713_agreed_outcome_global_compact_for_migration.pdf
- 27 World Bank (2018). Groundswell: Preparing for Internal Climate Migration. https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29461/WBG_ClimateChange_Final.pdf?sequence=18&isAllowed=y
- 28 Care Danmark (2016). Fleeing Climate Change : Impacts on Migration and Displacement. https://care-climatechange.org/wp-content/uploads/2016/11/FleeingClimateChange_report.pdf

CONTACT

Lien Vandamme

Beleidsmedewerker Klimaat en Natuurlijke Rijkdommen

T (+32) (0)2 536 11 99

Lien.Vandamme@11.be

Flor Didden

Beleidsmedewerker Migratie

T (+32) (0)2 536 11 95

Flor.Didden@11.be

**11.11.11 VECHT TEGEN ONRECHT EN
VOOR DUURZAME VERANDERING.**

**WANT IEDEREEN
VERDIENT DEZELFDE
BASISRECHTEN.**

DOE MEE OP 11.BE EN

**11.11.11 - KOEPEL VAN DE VLAAMSE NOORD-ZUIDBEWEGING
VLASFABRIEKSTRAAT 11, 1060 BRUSSEL - 02 536 11 11**